

Černý kašel na vzestupu

MUDr. Kateřina Fabiánová

kfabianova@szu.cz

Oddělení epidemiologie infekčních nemocí, CEM
Státní zdravotní ústav, Praha

tisková konference, 20.11.2014, SZÚ

Černý kašel (pertuse) aneb
Co se změnilo za poslední čtyři roky?

2010

Státní zdravotní ústav si Vás dovoluje pozvat na

černočernou snídani

na téma

„Černý kašel není vymýcen“

Setkání se uskuteční

ve čtvrtek 2. září 2010, v 9:00 hod.

ve Státním zdravotním ústavu, Šrobárova 48, Praha 10.

2013 epidemický rok?!

TISKOVA KONFERENCE

Není kašel jako kašel

Zveme vás na tiskovou konferenci na téma **černého kašle** a jeho rostoucího výskytu v ČR

KONFERENCE SE USKUTEČNÍ:

v úterý 5. listopadu 2013 v 9.30 hodin
v prostorách Státního zdravotního ústavu v Praze
Srobarska 48, Praha 10

NA KONFERENCI VYSTOUPÍ:

MUDr. KATEŘINA FABIÁNOVÁ
Oddělení epidemiologie infekčních nemocí,
Státní zdravotní ústav v Praze

MUDr. ZUZANA BLECHOVÁ
Klinika infekčních nemocí 2. LF UK
a Nemocnice Na Bulovce

? Víte, že výskyt černého kašle v České republice stoupá?
A věděli jste, že letos zaznamenáváme rekordní výskyt černého kašle?

Přijďte se seznámit s aktuální problematikou a diskutovat s odborníky.

2014 epidemický rok

TISKOVÁ KONFERENCE

Černý kašel na vzestupu

Zveme vás na tiskovou konferenci na téma
černého kašle a jeho rostoucího výskytu v ČR

KONFERENCE SE USKUTEČNÍ:

ve čtvrtek 20. listopadu 2014 v 9.30 hodin

v prostorách Státního zdravotního ústavu v Praze

Srobárova 48, Praha 10

NA KONFERENCI VYSTOUPÍ:

MUDr. KATEŘINA FABIÁNOVÁ

Oddělení epidemiologie infekčních nemocí,
Státní zdravotní ústav v Praze

Mgr. JANA ZAVADILOVÁ

Vedoucí národní referenční laboratoře pro
pertusi a difterii, Státní zdravotní ústav v Praze

Víte, že černý kašel letos překonal loňský rekordní výskyt?
Na co máte při podezření na černý kašel nárok?
Jak ochránit nejmenší děti?

Přijďte se seznámit s aktuální problematikou a diskutovat s odborníky.

„To všechno je pertuse?“

Černý kašel

Dávivý kašel

Kašel zádušní

Zajímavý kašel

Stodenní kašel

Whooping cough

Oslovski kašelj

...

Co je to černý kašel (pertuse)?

- Akutní infekční bakteriální onemocnění dýchacích cest (původce *Bordetella pertussis*)
- Snadno přenosné z člověka na člověka

Jak se černý kašel šíří?

- Šíří se kapénkami vzdušnou cestou (mluvení, kašláni, kýchání...)
- Dolet kapének 90 - 150 cm...
- Osoby v blízkém okolí vdechnou kapénky obsahující *B. pertussis*
- Vzácně přenos čerstvě potřísněnými předměty (školky, jesle)

Za jak dlouho po vstupu původce černého kašle do organismu mohu onemocnět? Inkubační doba

- ➡ nejčastěji 7-10 dní
- ➡ rozmezí 1-3 týdny
- ➡ prodloužení až na 28 dní u 22% domácích kontaktů

Jak dlouho je nemocný, neléčený člověk nakažlivý pro své okolí?

- ➡ koncem inkubační doby
- ➡ po celé stadium kašle
- ➡ často i v rekonvalescenci
- ➡ tedy 6 - 8 týdnů může vylučovat původce a být nakažlivý pro své okolí!

Kdo se může černým kašlem/pertusí nakazit?

- ➔ Onemocnění je vysoce nakažlivé
- ➔ Ve vnímavých kolektivech onemocní 80 až 100 % blízkých kontaktů nemocného
- ➔ Vnímavý jedinec, tzn. ten, kdo nemá ochranné protilátky
- ➔ Ochranné protilátky lze získat
  - ✓ po očkování nebo
  - ✓ po onemocnění

Mohu onemocnět i po očkování proti pertusi?

➡ **ANO:** Po očkování proti černému kašli klesá hladina ochranných protiulátek až na hraniční hodnoty („waning“ - vyvanutí imunity) po 3 - 5 resp. 12 letech, v závislosti na použité vakcíně (wP/aP), jedinec se stává opět vnímavý

▪ **po očkování lze onemocnět !**

Dospělý člověk obvykle prodělá mírnou formu pertuse
průměrně 2,6x za život!!!

Mohu onemocnět po prožitém onemocnění?

➡ **ANO**: Po onemocnění není celoživotní imunita; titr ochranných protilátek klesá na hraniční hodnoty po 4 - 20 letech, jedinec se stává opět vnímavý k onemocnění

- Ize opakovaně onemocnět !

Dospělý člověk obvykle prodělá mírnou formu pertuse průměrně 2,6x za život!!!

Přežívá bakterie *B. pertussis* v prostředí ?

- ➔ Bakterie *B. pertussis* je velmi citlivá na zevní prostředí
- ➔ Ničí ji:
  - ✓ sluneční záření
  - ✓ teplo
  - ✓ vyschnutí
  - ✓ běžné dezinfekční prostředky

BĚŽNÝ ÚKLID, DOSTATEČNĚ VĚTRÁNÍ MÍSTNOSTI

Typický obraz pertuse

Katarální stádium (1 - 2 týdny)

- nespecifický katar HCD, slzení, konjunktivitida, rýma, po několika dnech neproduktivní kašel
- mírně zvýšená teplota, horečka obvykle chybí

Paroxysmální stádium (1 - 2 měsíce)

- četné záchvaty dráždivého, „kokrhavého“ kašle, stupňující se do zajíknutí, apnoe - zástava dechu, nedostatek kyslíku až promodrávání (hypoxie až cyanóza), nauzea či zvracení
- po záchvatu značná vyčerpanost, mezi záchvaty bez obtíží

Stádium rekonvalescence (týdny - měsíce)

- snížení intenzity kašle a počtu záchvatů
- „návrat“ záchvatů kašle u následných virových infekcí a při fyzické zátěži

Pertuse adolescentů a dospělých

- ➔ rozdíly v závislosti na věku a předchozím očkování
- ➔ **katarální stádium může chybět** nebo je zkráceno
- ➔ může mít charakter **faryngitidy**
- ➔ **kašel** trvající průměrně 7- 8 týdnů
  - ✓ typické záchvaty kašle ≥ 3 týdny, s následným zvracením
  - ✓ poruchy spánku (více než 2 týdny)
- ➔ méně časté klinické příznaky
  - ✓ úbytek na váze
  - ✓ chřipkovité příznaky, kýchání, chrapot, bolesti hlavy

Komplikace pertuse v dospělém věku

Komplikace až u 23 % nemocných ve věku 19 - 83 let

- Močová inkontinence
- Ruptury mezižebních svalů
- Fraktury žeber
- Herniace disku
- Cévní komplikace
- Jednostranná porucha sluchu
- Křeče, encefalopatie - vzácné
- Závažný prolongovaný průběh 5 - 7 týdnů

Pro koho je černý kašel nejzávažnější?

- Velmi závažný pro nejmenší, dosud neočkované nebo neúplně očkované děti
- 50 - 75 % dětí do jednoho roku s černým kašlem je hospitalizováno

Proč je černý kašel nejzávažnější právě pro nejmenší děti?

Hospitalizované děti do 12 měsíců věku

- ➔ 1 ze 4 dětí (23 %) - zápal plic
- ➔ 1-2 ze 100 dětí (1,6 %) - křeče
- ➔ 2/3 dětí (67 %) - zástava dechu (apnoe)
- ➔ 1 ze 300 dětí (0,4 %) - encefalopatie
- ➔ 1-2 ze 100 dětí (1,6 %) - úmrtí

Nejvyšší podíl komplikací je právě v kojeneckém věku

Kdo je nejčastějším zdrojem nákazy kojenců?

Ostatní
(např.
příbuzní,
zdravotníci
pracovníci...)

25 %

8 %

Prarodiče

Matka

32 %

15 %

Otec

67 %

Sourozenci

20 %

264 případů - kojenci

Kdy pomýšlet na černý kašel?

- ▶ Pokud kašel trvá déle než jeden či dva týdny a nereaguje na běžné léky proti kašli
- ▶ Zhoršuje se obvykle v noci...

Terapie

- Efektivní pouze časná ATB léčba v katarálním stádiu
- V paroxysmálním stádiu bez vlivu na průběh infekce, fixace toxinů v dýchacích cestách
- **Indikace ATB i v paroxysmálním stádiu z epidemiologických důvodů k zamezení šíření infekce**
- Vhodné přeléčení úzkých kontaktů v rodině a kolektivu
- Hospitalizace těžších případů a kojenců vzhledem k riziku komplikací
- Izolace pacienta!!! *B. pertussis* z výtěru i 5. den ATB léčby

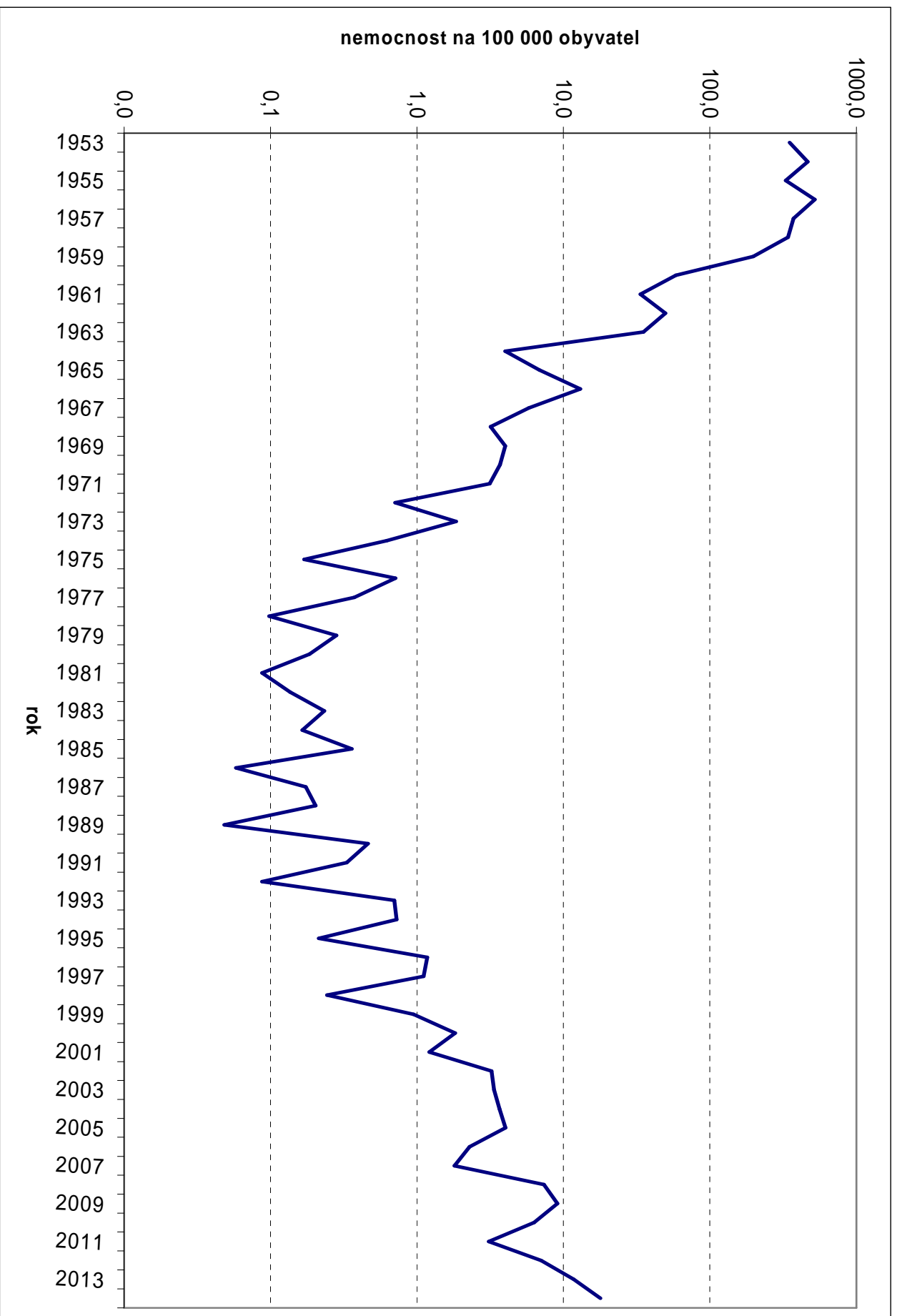
Aktuální situace v České republice

Epidemiologická situace v ČR

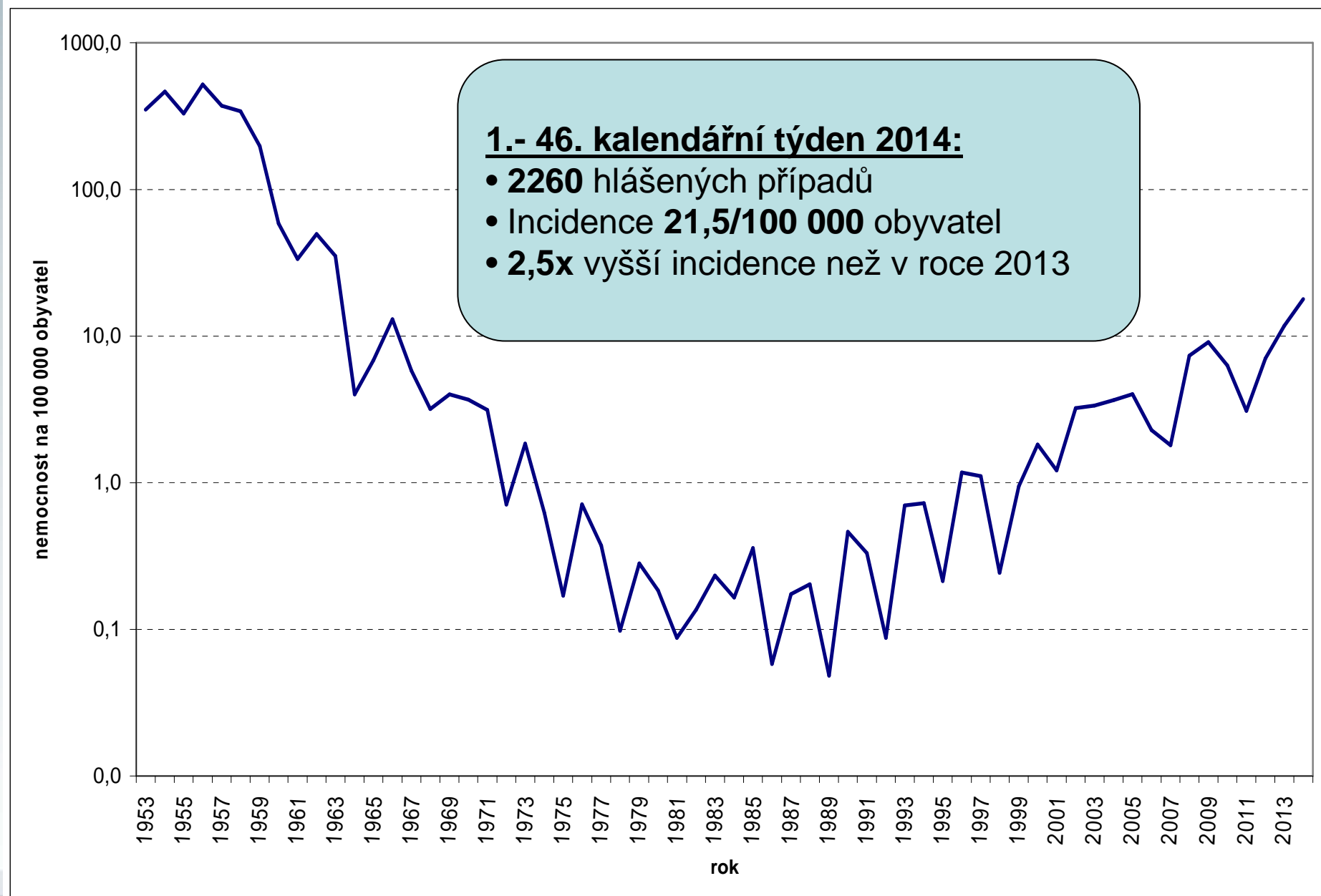
- ➡ Incidence hlášených onemocnění stoupá
- ➡ Incidence stoupá ve všech věkových kategoriích
- ➡ Incidence hlášených případů se posunuje do vyšších věkových skupin
- ➡ Značná podhlášenost onemocnění - studie prof. Chlábka: skutečný počet případů černého kašle v dospělé populaci je min. 130x vyšší

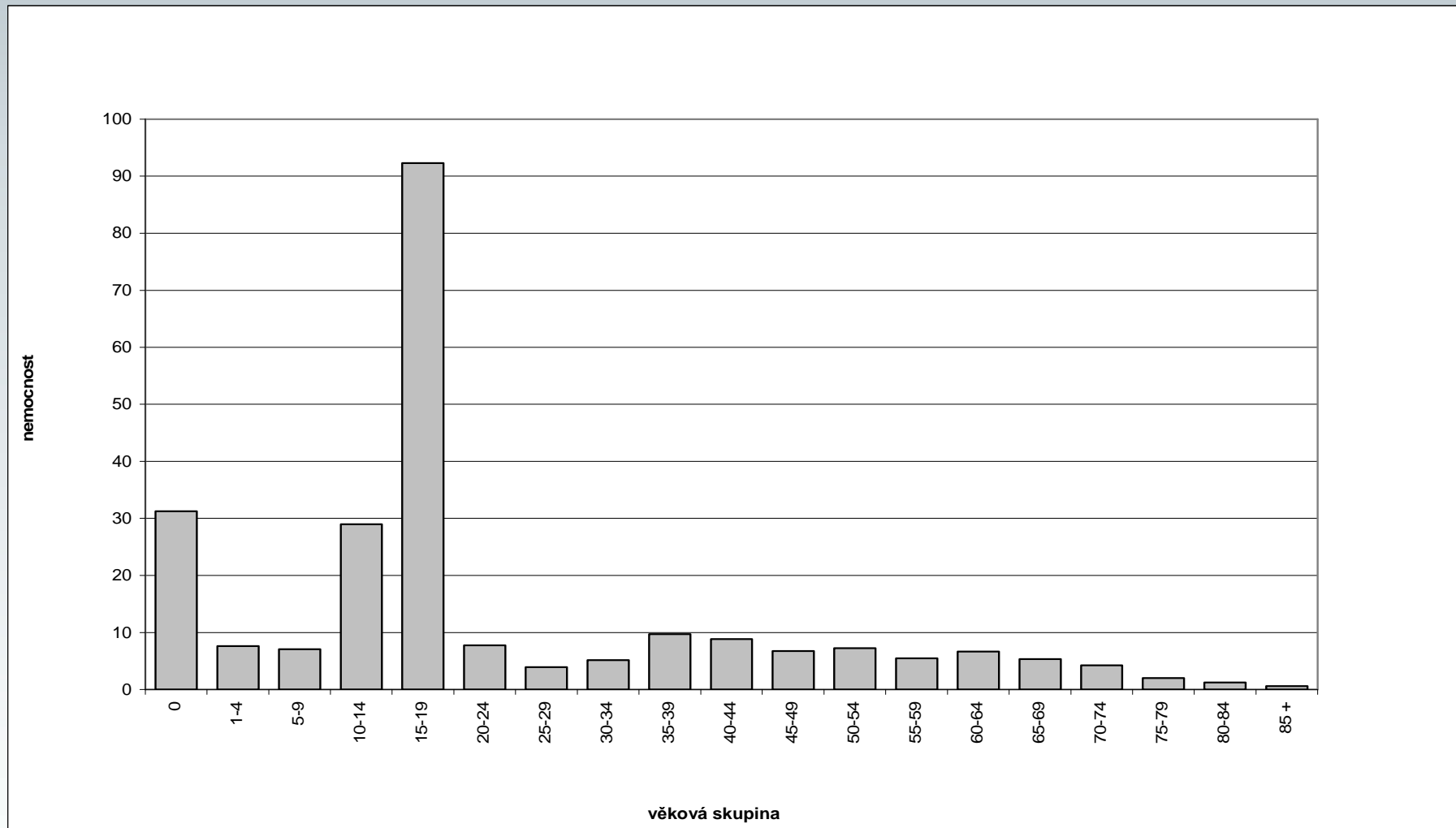
Pertuse, 1953 - 2014*, ČR, hlášená nemocnost (semilogar.)

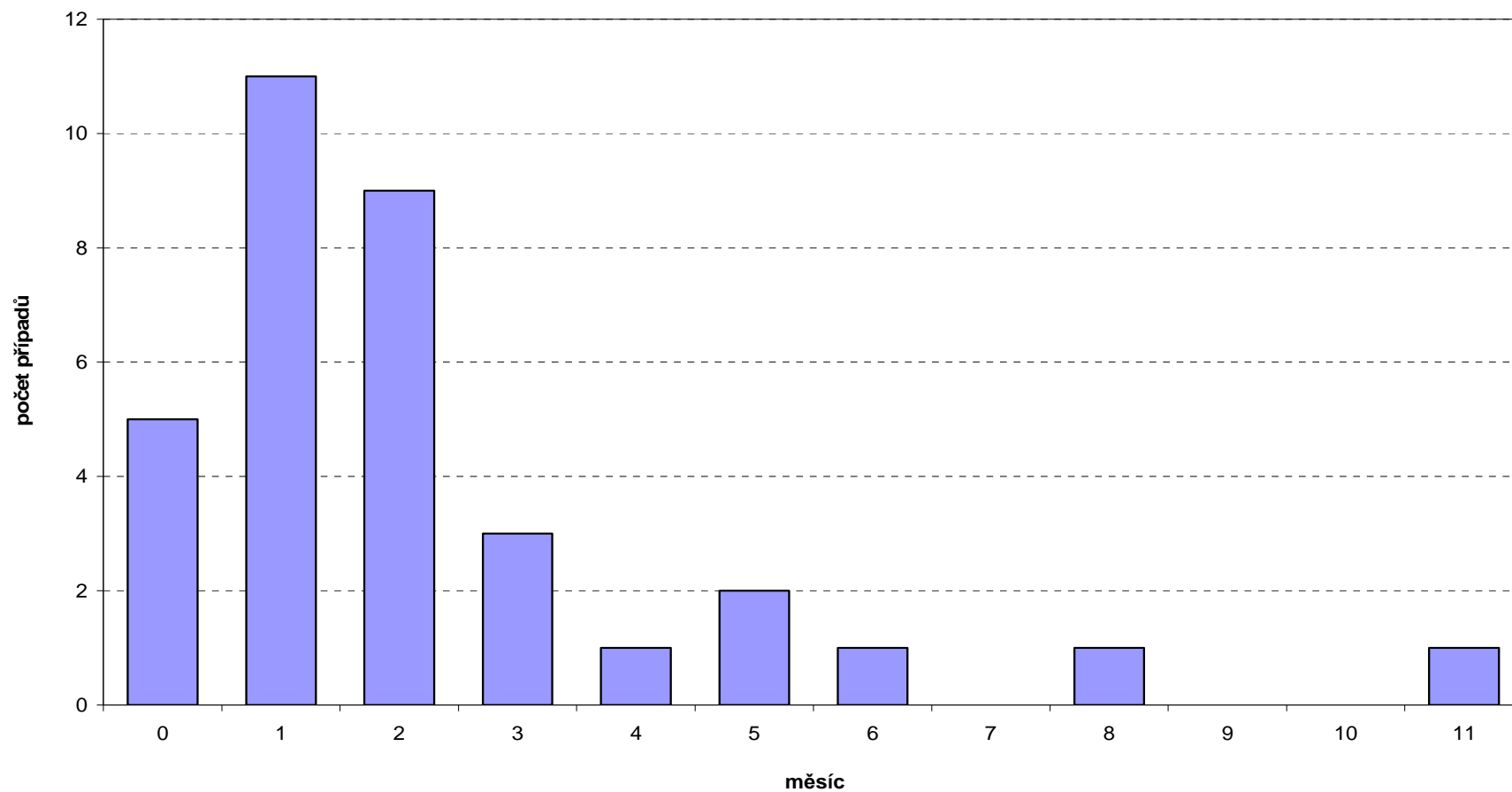
Pertuse, 1953 - 2014*, 38. KT, ČR, hlášená nemocnost (semilogar.)

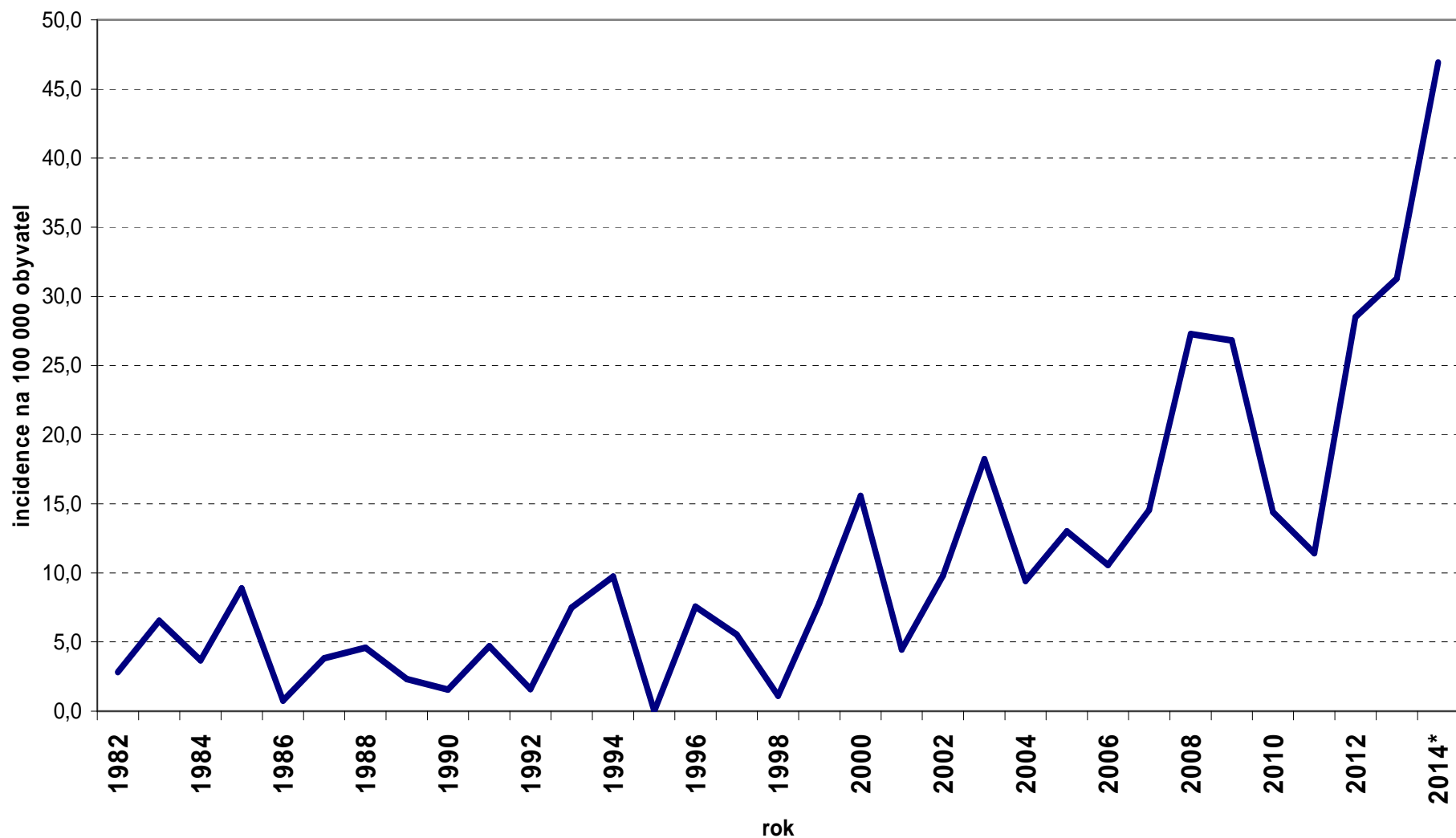
Pertuse, ČR, 2013 nemocnost na 100 000 obyvatel podle věkových skupin

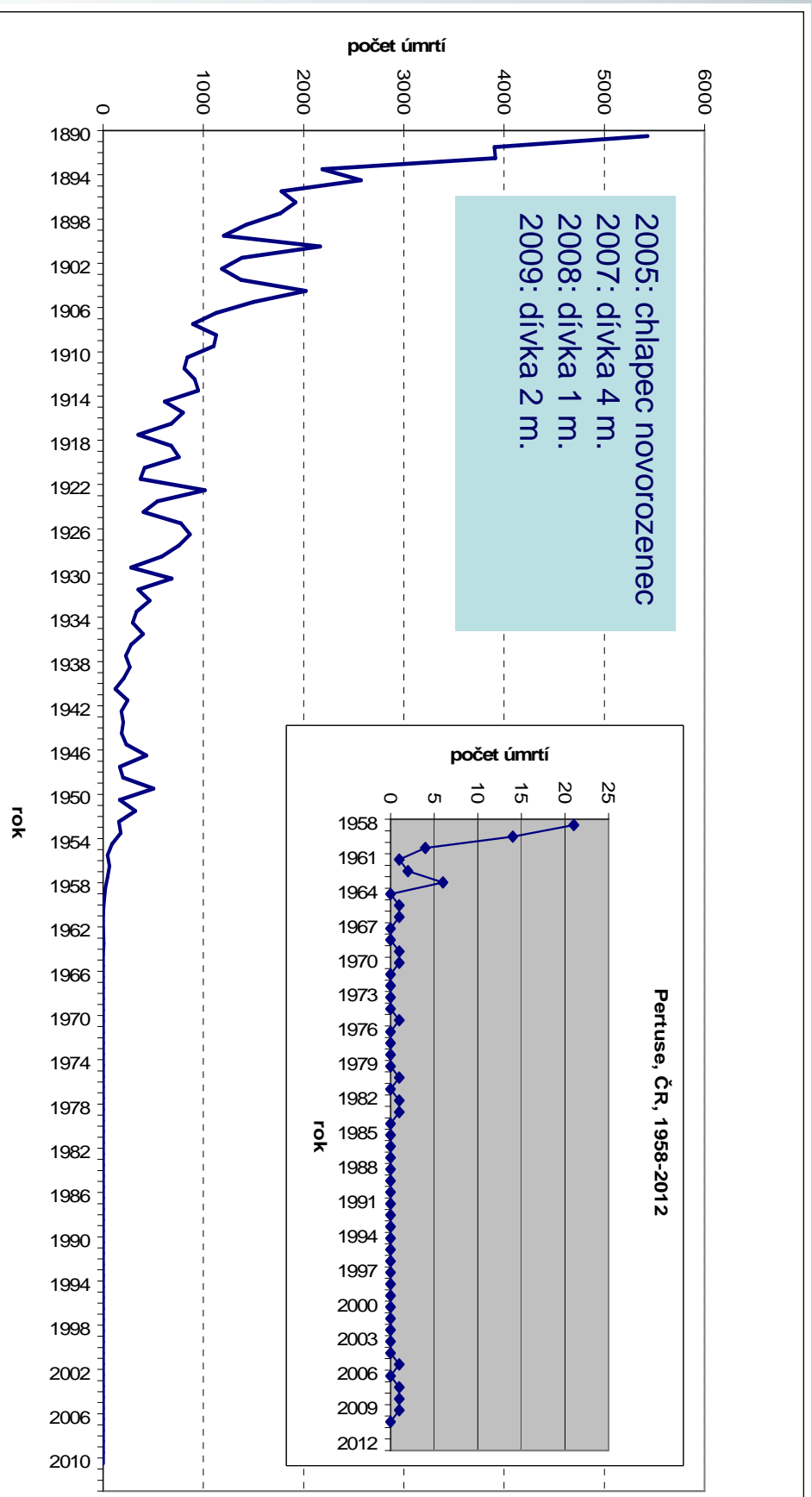
Pertuse, ČR, 2013, děti do jednoho roku, dovršený věk v měsících v době onemocnění

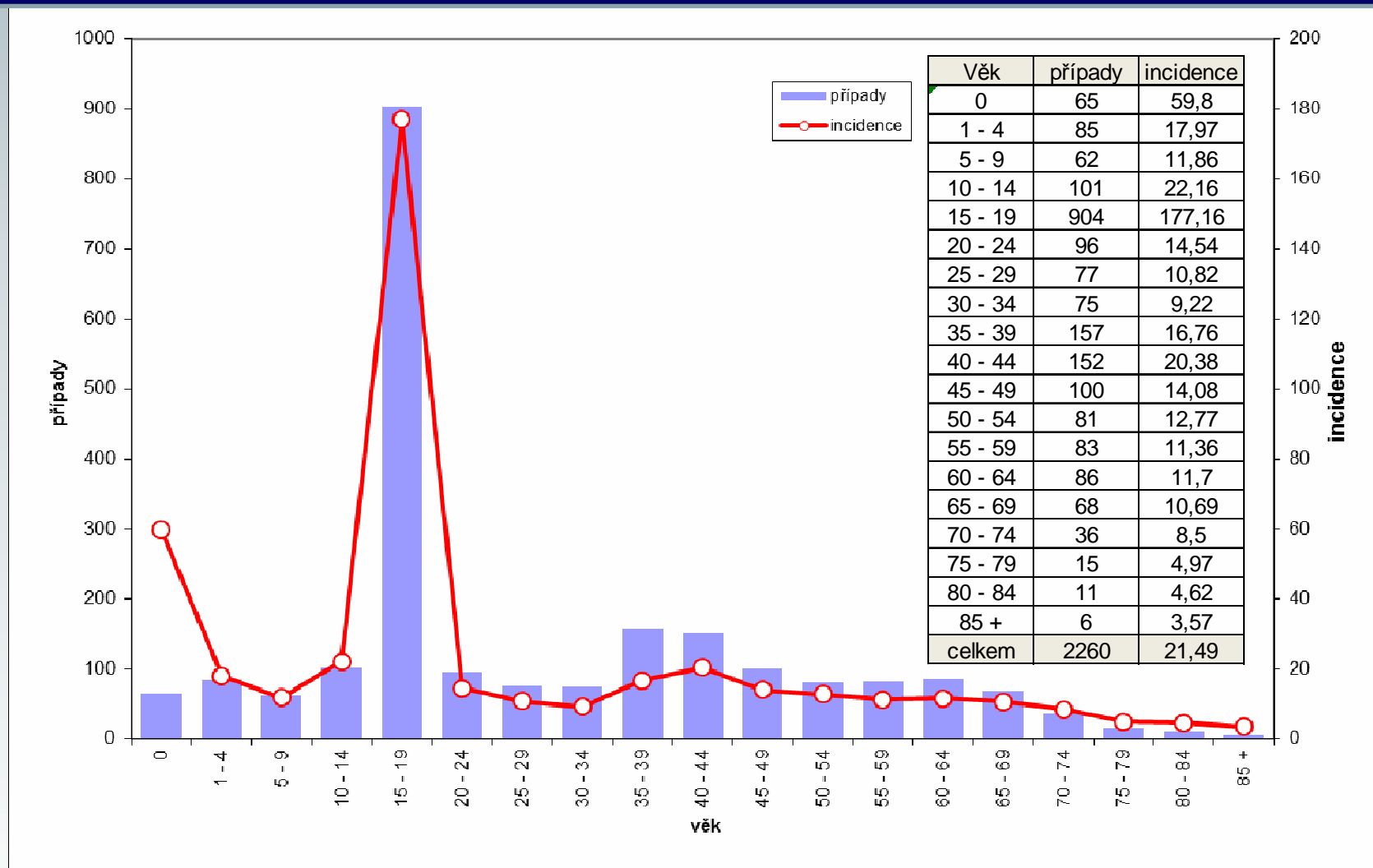
Pertuse, ČR, děti do jednoho roku života, 1982 - 2014, incidence na 100 000 obyvatel

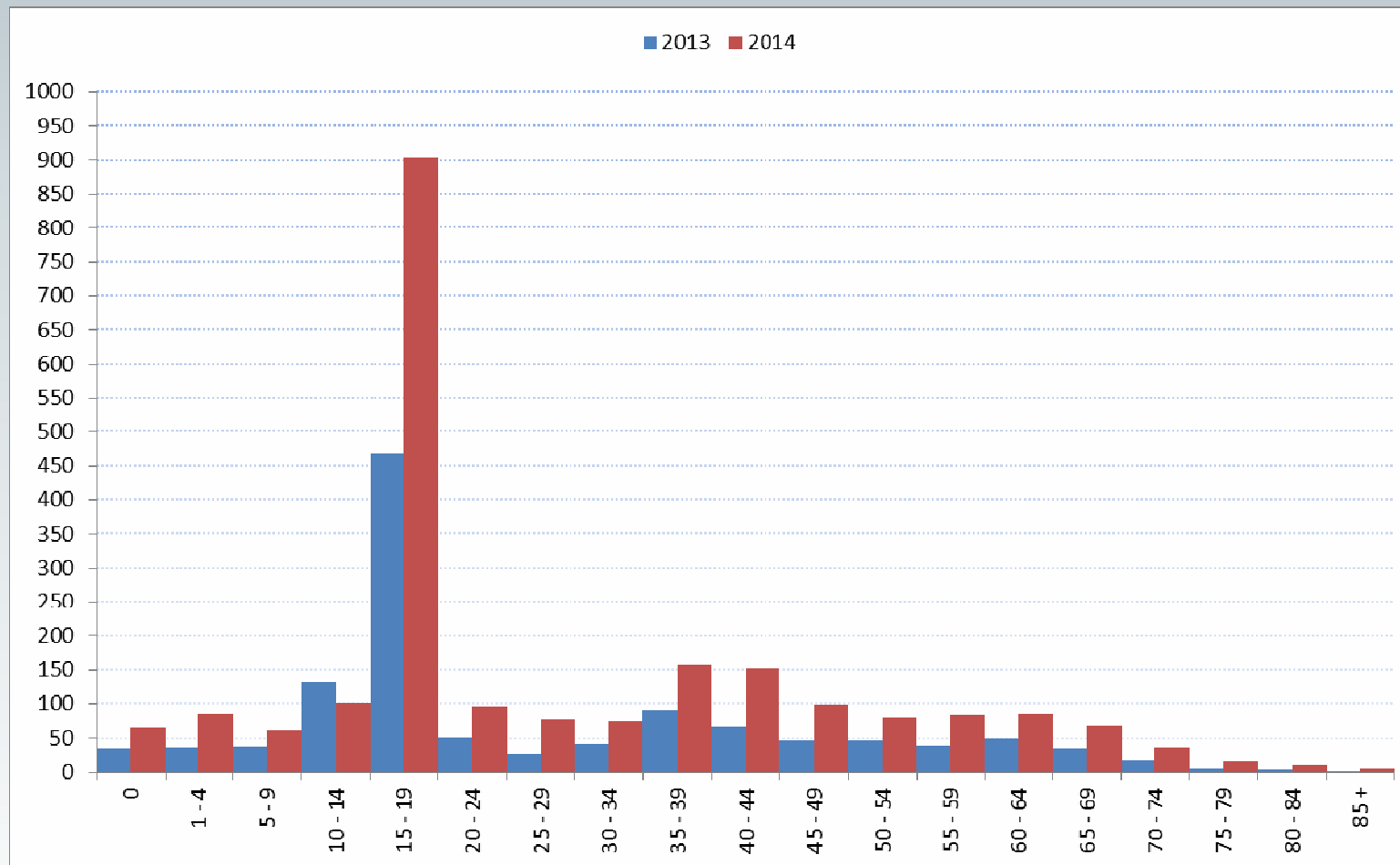
Pertuse, úmrtí, historické země a ČR, 1890-2012

Pertuse, ČR, 2014 do 46. týdne, počet onemocnění a nemocnost na 100 000 obyvatel

Pertuse, počet případů, věkové skupiny, 2013 - 2014

Možnosti prevence

Jak se chránit před onemocněním?

Nejlepší prevencí onemocnění je nechat se očkovat

Coloradská studie:

**rodiče, kteří odmítnou očkování proti pertusi u svého dítěte,
tak dítě vystavují až 23x většímu riziku,
že pertusí onemocní**

- **Očkování dětí** – součástí plošných nebo doporučených očkovacích kalendářů (wP/aP)
- **Očkování dospívajících** – v některých zemích součást očkovacího kalendáře (tdaP)
- **Očkování dospělých** – kombinace pertuse, tetanus, záškrť
  - ✓ přeočkování po 10 letech (možnost spojit s přeočkováním proti tetanu)
  - ✓ „cocoon“ strategie
  - ✓ očkování těhotných
  - ✓ zdravotníci...

Koho očkováním chráníme především?

- Malé neočkované nebo neúplně očkované děti
  - ✓ Podle WHO až 90 % úmrtí na černý kašel jsou děti do 2 let věku - hl. rozvojové země
  - ✓ V rozvinutých zemích umírají na černý kašel děti do 4-6 měsíců života
- Chronicky nemocné

Pravidelné očkování proti pertusi v ČR

- ▶ **1958** zahájení pravidelného plošného očkování - čs. očk. látka – Alditepera, DTwP, (Pekárek, Stejskal, ÚSOL), povinně naočk. první tři ročníky, schéma: 5 dávek !!!
- ▶ **1963-64** ADTP+PP vakcína s parapert. složkou, vybr. kolektivy
- ▶ **1994** úprava schématu podle výsledků sérol. přehl.
- ▶ **2001** (do r. 2006) Pasteur, wP, TETRAct-HIB, nahradil Alditeperu
- ▶ **2002-2005** Hexavac (Aventis Pasteur, aP) - indikace pediatra nebo za úhradu
- ▶ **2003-2005** Infanrix (GSK, aP) - pouze indikace pediatra nebo za úhradu
- ▶ **2005** revakcinace Infanrixem (5.d. v pravid. očkování)
- ▶ **2007** Infanrix HEXA pravid. očk. (4 x), 5. d. Infanrix
- ▶ **2009** booster - přeočkování DTaP+IPV (Boostrix Polio, GSK), od 10. do 11. r.
- ▶ **2010** na trhu Adacel, AdacelPolio (SanofiPasteur)
- ▶ **2010** říjen posun očkování od 9. t. života

**Celkem 6 dávek od 9.týdne života
2., 3., 4., 18. měsíc, 5.- 6. rok, 10.-11. rok**

Doporučení NIKO 7/2011

- ➔ **Minimálně jednou v dospělosti** aplikace posilující dávky proti pertusi jako součást kombinované vakcíny proti diftérii, tetanu a pertusi obsahující nízkou dávku antigenu (dTap) všem obyvatelům ve věku do 65 let.
- ➔ **Možnost nahradit přeočkování proti tetanu** aplikací jedné posilující dávky vakcíny proti diftérii, tetanu a pertusi (dTap vakcíny).
- ➔ **Očkování je dostatečně účinné také u osob starších 65 let** a je jim doporučeno pokud jsou v úzkém kontaktu s dětmi mladšími 12 měsíců věku.

Co je „cocoon“ strategie?

➡ **„Cocoon“ strategie** vychází ze studií, které prokázaly, že většina dětí se nakazí pertusí v domácím prostředí

- ✓ Očkování proti pertusi je určeno
  - pro rodiče,
  - budoucí rodiče,
  - starší sourozence
  - a další členy domácnosti...
  - a nejbližšího okolí

- ✓ Austrálie, Francie, Německo, USA, Kanada...

Očkování zdravotníků

- Zdravotníci jsou potencionálním zdrojem pro pacienty
  - ✓ jsou ve zvýšeném riziku kontaktu s pertusí
  - ✓ cílem očkování proti pertusi v této skupině je
    - zabránit onemocnění zdravotníků
    - zabránit přenosu pertuse na děti a osoby se sníženou obranyschopností

Doporučení ACIP, USA

Advisory Committee on Immunization Practices

- ➔ Říjen 2011 - očkování gravidních žen, které nebyly dosud očkovány proti pertusi jednou dávkou Tdap po 20. gestačním týdnu
- ➔ Únor 2013 - očkování gravidních mezi 27. až 36. týdnem těhotenství v rámci prevence onemocnění u nejmenších dětí vzhledem k tvorbě protilátek, doporučení nechat se očkovat opakovaně při každém těhotenství

Jak dlouho je malé dítě chráněno mateřskými protilátkami?

- ➡ Transplacentárně přenesené protilátky mizí v průběhu 4. až 8. týdne života
  - ✓ 4. týden - 21 %
  - ✓ 8. týden - 4,7 %
- ➡ 95 % dětí ve věku 2. měsíců nemá protilátky!
- ➡ Doporučení WHO: očkovat proti černému kašli od 6. týdne života
- ➡ Většina očkovacích kalendářů je od

Očkování těhotných proti pertusi

- ➡ **Oficiální doporučení:**
  - ✓ USA, Kanada, Izrael, Nový Zéland a UK
  - ✓ Schéma: 1 dávka Tdap podaná ve 3. trimestru, opakovat při každém těhotenství
- ➡ UK, doporučení očkovat v těhotenství od září 2012, 70% proočkovanosť těhotných
- ➡ Vakcinace je bezpečná, není evidováno zvýšení závažných vedlejších reakcí u novorozenců ani u matek

Závěr I.

- Návrat pertuse má největší vliv na kojeneckou populaci - vysoké riziko morbidity a mortality nejmenších dětí
  - ✓ pertusová vakcína pro děti ≤ 2 m. věku není dostupná
  - ✓ protekce nastupuje až po 2. dávce - nejdříve tedy ve 4. měsíci života
  - ✓ kojenci jsou závislí na pasivně přenesených mateřských protilátkách
- Cocoon strategie snižuje pertusi u kojenců, ale má svá omezení
- Očkování v těhotenství je účinnější než postpartum vakcinace
- Doporučení WHO pro státy s aP vakcinací, July 2014:
  - ✓ Pokračovat v očkování
  - ✓ Zvážit booster dávku
  - ✓ Zavést strategie k prevenci úmrtí nejmenších dětí na pertusi

Strategie do budoucna?

Redukce život ohrožující pertuse u kojenců:
očkování v těhotenství kombinované s
cocoon strategií

Nejste dosud očkováni proti pertusi?

Tak žádné pusinky!!!

